

DUPCSIK CSABA

Félreértett demográfiai rendszerváltás(ok)

Az előadásban utalások szintjén, de megjelenik az előadó egy már publikált gondolata: mítosz az a nagyon elterjedt felfogás, amely szerint (negatív) demográfiai fordulat történt volna a szocialista rendszer első évtizedét követően. A mítosz kistestvére, mely szerint az 1990-es évek első felében hasonló kisebb negatív fordulat történt, hasonlóképpen cáfolható. A születési mutatók terén az 1870-es évektől folyamatos – csökkenő – tendencia mutatható ki (s egyelőre nem eldönthető, hogy megkezdődött-e a 2010-es években a stagnálás kora, vagy csak a szokásos ingadozásokat láthatjuk).

A születések száma azonban csak az egyik alakítója a népességszám alakulásának – egy másik fontos tényező a halálozások alakulása. Ez a mutató is folyamatosan javult a 19. század utolsó harmada óta – a Kádár-kor szignifikáns kivételével: az 1960-as évek elejétől az 1990-es évek elejéig a férfiak születéskor várható élettartama 3 évvel csökkent.

A jelenség egyértelműen rendszerspecifikus: a korszakban (a más szempontból is kivételes Jugoszláviától eltekintve) *valamennyi* európai szocialista országban csökkent vagy stagnált a fenti mutató. Míg az 1960-as évek elején ezek az országok szóródtak, addig 1989 körül egy csoportban, az európai mezőny végén helyezkedtek el a férfiak születéskor várható élettartamát tekintve. A rendszerváltás után viszont általános javulási tendencia mutatható ki (a más szempontból is kivételes Oroszországtól eltekintve).

Mivel a nemzetközi szakirodalomban elterjedt, és a hazai megközelítésekben is megjelent felfogás szerint az egész posztkommunista világban romlani kezdtek a halálozási mutatók az 1989-1991 rendszerváltás után, általában a kapitalizmus bevezetésével kapcsolatba állítva, már a fenti összefüggések bemutatása is releváns lehet. Az előadás kísérletet tesz a lehetséges okok kimutatására is, pontosabban, annak bemutatására, milyen irányokban érdemes a jelenség lehetséges okait keresni.